

ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЛЮДИНА» В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

У статті розглянуто тексти творів Ф.С. Фіцджеральда, мало досліджені в аспекті когнітивної лінгвістики, та на їх основі проаналізовано лексичні особливості відображення концепту «Людина» в мовній картині світу цього представника американської англомовної літератури ХХ ст. Концепт «Людина» як основа антропоцентризму є фундаментальним у мовній картині світу індивідуума, хоча й може мати певні особливості реалізації в мові. Дослідження засвідчило системний характер організації структури концепту «Людина» в мовній картині світу Ф.С. Фіцджеральда. Семантичні атрибути індивідуально-авторського сегмента, пов'язані з ядерними атрибутами-домінантами асоціативно, розкривають специфіку розуміння письменником дійсності.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, мовна картина світу, індивідуально-авторський сегмент, ядерний атрибут-домінанта.

Соляник В.И. Отражение концепта «Человек» в языковой картине мира Ф.С. Фицджеральда. *В статье рассматриваются мало изученные в аспекте когнитивной лингвистики тексты приведенный Ф.С. Фицджеральда, и на их основе анализируются лексические особенности отражения концепта «Человек» в языковой картине мира данного представителя американской литературы ХХ века. Концепт «Человек» как основа антропоцентризма является фундаментальным в языковой картине мира индивидуума, однако он может иметь определенные особенности реализации в речи. Проведенное исследование показало системный характер организации структуры концепта в языковой картине мира Ф.С. Фицджеральда. Семантические атрибуты индивидуально-авторского сегмента, связанные с ядерными атрибутами-доминантами ассоциативно, раскрывают специфику понимания писателем действительности.*

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, языковая картина мира, индивидуально-авторский сегмент, ядерный атрибут-доминанта.

Solyanik V.I. The Concept of MAN Reflection in the Verbal World Picture of F.S. Fitzgerald. *For characteristics of verbal world picture from anthropological point of view the basic initial level happens to be a man who cognizes the world and creates means of fixing and sharing knowledge about the world with other people as well as for his own cognition.*

The aim of the present research is to consider language means that reflect the concept of MAN in verbal world picture of F.S. Fitzgerald as a representative of the XXth century American English Literature. The object of this research is represented with verbal world picture of the mentioned writer. The subject is the concept of MAN properly.

The article represents analysis of lexical peculiarities of the concept of MAN reflected in the verbal world picture of F.S. Fitzgerald. The research is done on the material of the texts of a number of stories by this American writer that have been considered little in the aspect of Cognitive Linguistics. The present research has proved the fact of the concept of MAN being the basis of anthropocentrism to have peculiarities of its realization in speech. The research has shown systematic character of the concept of MAN organization in the verbal world picture of F.S. Fitzgerald. Semantic attributes of the author individual segment connected with the nuclear domineering attributes at the level of associations reveal the specific reflection of the reality by the writer.

Keywords: Cognitive Linguistics, concept, verbal world picture, author individual segment, nuclear domineering attribute.

Поняття концепту як одиниці пізнання та осмислення світу набуває значущості в системі наук гуманітарного напрямку. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми увагу дослідників приділено концептам, що характеризують авторський вибір концептуальних пріоритетів і формують індивідуально-авторську картину світу в художньому творі, яка визначається естетичними домінантами письменника [1: 15]. Концепти розглядають в аспекті художньої комунікації, їх динаміки в ідиостилі письменника, способів вербалізації у творі. Досліджується смислова структура концептів, яка виявляється через аналіз мовних засобів її репрезентації.

Як мовну картину світу ми розглядаємо відображення в мові концептуальної картини світу і мовні засоби вираження знань про неї. Концептуальна картина світу є підґрунтям мовної картини. Мова відображає досвід кожного індивідуума і виявляє не тільки спільне знання, а й своєрідність бачення світу мовцем. Для мовної картини світу важливі три явища, тісно пов'язані між собою: «Людина» – «Світ» – «Мова». Для характеристики мовної картини світу з антропологічного погляду вихідною точкою є людина, яка пізнає світ і створює засоби фіксації та передачі знань про нього іншим людям і для власного пізнання.

Відображення концепту «Людина» було виявлено у 248 фрагментах, вилучених з таких творів Ф.С. Фіцджеральда, як «*The Rich Boy*», «*The Diamond as big as Ritz*», «*Family in the wind*», «*First Blood*», «*Boil some water – lots of it*», «*The Swimmers*», «*Heart in boots*», «*The Bridal Party*», «*A night at the fair*», «*The Ice Palace*», «*Babylon Revisited*», «*Two Old-Timers*», «*Dearly Beloved*», «*Ten years in the Advertising Business*», «*Family in the Wind*», «*The Fiend*», «*News of Paris – fifteen years ago*» [4].

Стаття є спробою розглянути тексти письменника, мало досліджені в аспекті когнітивної лінгвістики, й на їх основі виявити лексичні особливості відображення концепту «Людина» в мовній картині світу Ф.С. Фіцджеральда, а також запропонувати схему структури концепту «Людина» в мовній картині світу цього автора. У когнітивних дослідженнях семантики художнього тексту акцентується складна багатовимірна й багатокомпонентна структура концептів.

Структуру концепту «Людина» можна уявити у вигляді сфери із ядром у центрі, ядерною зоною і периферією. Ядро поля представляє поняття «Людина» як таке; ядерну зону утворюють смислові атрибути-домінанти; периферія представлена кількома тематичними мікрополлями, кожне з яких є сукупністю смислових атрибутів, угрупованих навколо тематичного ідентифікатора. Тематичні мікрополя розташовуються в трьох сегментах периферії концепту – онтологічному, узуальному й індивідуально-авторському – залежно від типу семантичної спільності між атрибутами-домінантами і тематичними ідентифікаторами мікрополів.

Побудову концепту «Людина» доцільно здійснювати через послідовний аналіз різних типів спільності між елементами поля: семантичний зв'язок парадигматичного типу – між елементами онтологічного сегмента, семантичний зв'язок синтагматичного типу – між елементами узуального

сегмента, асоціативно-смісловий зв'язок – між елементами індивідуально-авторського сегмента.

Сміслові атрибути саме індивідуально-авторського сегмента розкривають специфіку світобачення Ф.С. Фіцджеральда. Шляхом тлумачення сміслових атрибутів індивідуально-авторського сегмента доходимо висновку, що людина в уявленні Ф.С. Фіцджеральда – це, перш за все, творіння природи (*творіння, творіння природи, складність, індивідуальність, особливість*), що народжується (*народження*), зростає (*зростання, потреба в підживленні*), формується (*сформованість, міцність, твердість, ємність, умістище*), розквітає (*розквіт, краса*), намагається вижити (*залежність від природних сил, опірність природним силам, боротьба за виживання, знищування один одного, почуття самозбереження, пристосовність, маскування*). Але, як і будь-яка жива істота, людина – безпорадне (*безпорадність, беззахисність, слабкість, керованість, підлеглість, підневільність*), неміцне творіння (*нестійкість, пошкоджуваність, зруйновність, крихкість, ламкість*), тому недовговічне (*тривалість, обмеженість у часі й у просторі, недовговічність, короткочасність, швидкоплинність*) і приречене на загибель (*загибель, знищення, закінченість, зникнення*). Оскільки людина утворена певною силою (*надприродність, незвичайність, неконтрольованість, всемогутність*), її (людини) ество незрозуміле самій людині (*важкість для розуміння, незрозумілість, неясність, невідомість, непередбачуваність, норовливість, загадковість*). У суспільстві людина проявляється, з одного боку, як важливе, досконале творіння (*важливість, значимість, цінність, корисність*), з іншого, – як нікчемне, недосконале творіння (*нікчемність, незначущість, мізерність, жалюгідність*), виявляючи свою порочну природу та схильності (*виверткість, спритність, хитрість, плазування, догідливість, улесливість, нечутливість, бездушність, агресивність, грубість, жорстокість, лютість*) і створюючи, таким чином, небезпеку для суспільства (*небезпека, владність, панування*).

Так, наприклад, тематичний ідентифікатор мікрополя «духовність» у мовній картині світу Ф.С. Фіцджеральда характеризується такими лексичними одиницями, як: *freedom, faith, hope, to pray, oath, to sin, sin, sinful, repentance, to repent, holiness, saint, righteous, to preach, sermon, revival services*, тощо.

У наступному фрагменті із оповідання «*The rich boy*» спостерігаємо реалізацію даного тематичного ідентифікатора мікрополя за допомогою лексичної одиниці «*the age of reason*»:

Anson was the eldest of six children who would some day a fortune of fifteen million dollars, and he reached the age of reason – is it seven? – at the beginning of the century when daring young women were already gliding along Fifth Avenue in electric mobiles [4: 98].

Тематичний ідентифікатор мікрополя «ворожість» характеризується такими лексичними одиницями, як: *enemy, to feud (be at deadly feud with), hostility, ill-will, to revenge, danger, to vie, rival, antagonist, malicious*, тощо.

У наступному фрагменті із оповідання «*The Diamond as Big as Ritz*» спостерігаємо реалізацію цього тематичного ідентифікатора мікрополя за допомогою лексичної одиниці «*extermination*»:

They had become a race part, these twelve men of Fish, like some species developed by an early whim of nature, which on second thought had abandoned them to struggle and extermination [4: 34].

Проведене дослідження показало системний характер організації структури концепту «Людина». Сміслові атрибути індивідуально-авторського сегмента, які пов'язані з ядерними атрибутами-домінантами асоціативно, розкривають специфіку розуміння письменником фрагментів дійсності, структурованих різними концептами, серед яких фундаментальним є концепт «Людина».

У всіх мовах функціонують слова, що характеризують поняття «Людина», але його не можна звести до простої їх множини. І подане дослідження дозволяє стверджувати той факт, що цей фундаментальний концепт може мати певні особливості відображення в мовній картині світу індивідуума. Зокрема, у мовній картині світу Ф. С. Фіцджеральда атрибути індивідуально-авторського сегмента концепту «Людина» розкривають специфіку світобачення письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Кубрякова Е.С.** Язык и знание: На пути получения знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Кубрякова Е. С. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 560 с. 2. **Лисиченко Л.А.** Структура мовної картини світу. Мовознавство / Лисиченко Л.А. — Х., 2004. — № 5-6. — С. 36-41. 3. **Соляник В.І.** Концепт «Людина» як основа антропоцентризму (на матеріалі творів Ф.С. Фіцджеральда). Лінгвістичні дослідження / Соляник В.І. — Харків, 2014. — Випуск 37. — С. 169-171. 4. **Fitzgerald, F. Scott.** «Selected Short Stories» / F. Scott Fitzgerald. — Moscow : Progres Publishers, 1979. — 357 p.

Соляник Вікторія Іванівна — доцент кафедри практики англійського усного та писемного мовлення, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Україна, м. Харків, вул. Блюхера, 2.

E-mail: hnpu.kafedrapaupm@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-8030-0115>

Solyanik Victoria Ivanivna — Assistant Professor, Department of English Oral and Written Speech Practice, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Ukraine, 61168, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.